

Ismet Smailović (Banjaluka)

O PROUČAVANJU MUSLIMANSKIH IMENA ORIJENTALNOG PORIJEKLA U BOSNI I HERCEGOVINI

Posljednjih godina u Bosni i Hercegovini sve se više osjeća i primjećuje aktivnost ne baš brojnih lingvista i filologa, koji raznim vidovima svoga djelovanja skreću na sebe ozbiljnu pažnju. Ne mislim ovdje govoriti o svim rezultatima njihova rada, posebno ne o onima koji su poznati našoj široj javnosti, kao što je npr. Sarajevski simpozij o jezičnoj toleranciji, pa Mostarsko savjetovanje o provođenju knjiž. jezične politike u Bosni i Hercegovini, zatim Sarajevski lingvistički kružok (SALK), redovno i organizovano takmičenje mladih lingvista, stalna jezična rubrika u listu *Oslobodenje*, a posebno širok i značajan program novoosnovanog Instituta za jezik i književnost u Sarajevu, već mislim nešto reći što je u uskoj vezi s ciljevima i zadacima ove Konferencije i s poslovima radi kojih smo se ovdje sastali.

Smatram da sudionici ove Prve onomastičke konferencije treba da budu obaviješteni i o tome što se u posljednje vrijeme organizovano radi u Bosni i Hercegovini u oblasti onomastike, da li se uopće radi, i, ako se radi, da li ima kakvih rezultata. Moram odmah reći da se radi i da se o organizaciji i materijalnoj osnovi ovih poslova brine Institut za jezik i književnost u Sarajevu. Jedan od njegovih srednjoročnih projekata je sakupljanje i proučavanje muslimanskih ličnih imena orijentalnog porijekla u Bosni i Hercegovini.

Zašto su za proučavanje odabrana baš muslimanska orijentalna imena? Ima za to nekoliko razloga: 1) što su ona dosta brojna a nisu dosad temeljito sakupljena; 2) što su po svome etimološkom porijeklu raznovrsna a u semantičkom smislu zanimljiva; 3) što porječu iz neslavenskih jezika (arapskog, perzijskog i turskog) pa je interesantno pratiti njihovo prilagođavanje našem jeziku; 4) što takva orijentalna imena u posljednje vrijeme sve češće služe za stvaranje novih, hibridnih imena, koja našim onomastičkim proučavanjima otvaraju novo područje rada; 5) što se zbog nepoznavanja muslimanskih imena orijentalnog porijekla često prave greške u njihovom pisanju, izgovoru, naglašavanju i promjeni i 6) što je dosada u proučavanju takvih muslimanskih

imena učinjeno vrlo malo, a u drugim našim republikama proučavanje antroponima mnogo bolje napreduje.

Dosada je sakupljeno i obrađeno preko tri hiljade muslimanskih imena orijentalnog porijekla. Svako ime unosi se u rječnik u njegovoj izvornoj i eventualno modificiranoj formi, sa svim utvrđenim hipokorističnim i augmentativnim oblicima. Od padežnih oblika utvrđuju se nominativ, genitiv i vokativ, naravno s akcentima, i još oblik prisvojnog pridjeva. Uza svako ime naznačeno je iz kojeg jezika potječe i što znači u prijevodu na naš jezik, npr.: *Džemāl*, genitiv *Džemāla*, vokativ *Džēmāle*, prisiv. pridjev *Džemālov*; muško ime — potječe iz arapskog jezika od riječi *džemāl*, što znači: ljepota, otmjenost, elegancija. Hipokoristici: *Džēmo*, *Džēmko*, *Džēmica*, a u centralnoj Hercegovini *Džēma*.

Rječnik ovakvih imena bit će i opisan i normativan, jer će se uz pravilne oblike i akcente unositi i eventualno modificirani oblici, odnosno akcenti, s naznakom u kojem su kraju Bosne i Hercegovine utvrđeni, npr. u centralnoj Hercegovini: *Džēma*, *Sālka*, *Hāma* itd., u Bosanskoj krajini: *Kādīre*, *Hatidže*, *Emīne* i sl. Normativni oblici bit će navedeni na prvom mjestu, a modificirani će biti označeni zvjezdicom. Uz rječnik objašnjenih i prevedenih muslimanskih imena bit će napisana i uvodna studija u kojoj će biti prikazano kad su i kako su bosanskohercegovački Muslimani dobili svoja orijentalna imena, kako su se ta imena ponašala u kontaktu s našim jezikom, kakvo je njihovo sadašnje stanje i na kakve zanimljivosti i nepoznanice nailazimo u toj oblasti.

Bit će korisno da ovom skupu saopćim kako treba razlikovati pojam „muslimansko lično (osobno) ime“ od pojma „lično (osobno) ime u Muslimana“. Mada ta dva pojma na prvi pogled izgledaju ista i identična jedan drugom, ipak nisu ista. Kad kažemo „muslimansko lično ime“, tada mislimo na ono ime koje je po rasporedu glasova i glasovnoj strukturi orijentalnog porijekla (iz arapskog, perzijskog ili turskog jezika) i koje po tome, a vrlo često i po svome značenju u prijevodu, kazuje da je nastalo kao posljedica islamizacije naših krajeva. Takva se imena nalaze i kod drugih islamiziranih naroda i pojedinaca, npr.: Muhamed, Hajrudin, Alija, Hatidža, Fatima, Derviš, Husrev, Ismet itd. Međutim, „lično ime u Muslimana“ (ovdje mislim na Muslimane u B i H) je šira pojmovna kategorija. Ona u sebi sadrži pored imena orijentalnog porijekla, usvojenih zajedno s islamizacijom, još i imena druge vrste, različitog etimološkog porijekla i značenja, čak i bez ikakvog značenja, npr.: Zlatko, Zlata, Bisera, Gospa Plema, Dragi, Mili, Zvezdan, Vesna, Jadranka, Zoran, Goran, Indira, Armin, Denis, Almir, Fatmir, Sanela, Slobodan, Jagoda itd. Drugim riječima, tu spadaju sve vrste imena koja danas imaju bosanskohercegovački Muslimani, bez obzira na njihovu glasovnu strukturu, etimološko porijeklo, značenje i motive zbog kojih su data njihovim nosiocima. Naša proučavanja odnose se samo na imena iz prve kategorije, tj. na muslimanska imena orijentalnog porijekla.

Smatram da će biti korisno i zanimljivo ako kažem još i slijedeće: Pošto su u Bosnu i Hercegovinu islamizaciju donijeli i provodili Turci, moglo bi se pomisliti da su oni islamiziranim Bosancima i Hercegovcima dali i preproučili lična imena iz svoga turskog jezika, ali nije tako. Ni oni sami nisu tada imali dosta svojih pravih turskih imena, već najviše arapskih i perzijskih. Zato je

i u bosanskohercegovačkih Muslimana najveći dio imena iz arapskog jezika, nešto manje iz perzijskog, a najmanje iz turskoga jezika.

Po svome značenju muslimanska imena orijentalnog porijekla su vrlo raznovrsna i veoma zanimljiva. Najviše označavaju lijepe ljudske, moralne i fizičke osobine, npr. *Adil* = pravedan, pošten, čestit; *Asim* = zaštitnik; *Alija* = uzvišen, visok, odličan; *Dževād* = darežljiv, velikodušan; *Fārūk* = onaj koji dobro razlikuje istinu od neistine; *Hàsan* = lijep, divan; *Mùfid* = koristan; *Sádik* = iskren, pošten; *Sálih* = dobar; *Ázra* = djeвица, nevína djevojka; *Nazífa* = čista; *Besíma* = vesela; *Zíba* = lijepa, nakićena i sl.

Neka imena označavaju vojne, administrativne ili državne funkcije, odnosno titule, npr. *Alājbeg* = zapovjednik spahija u sandžaku; *Alèmdār* = zastavnik; *Jáver* = adutant; *Ēmír* = vođa, vladar, naredbodavac; *Mírza* = kraljević, princ itd., a neka u prijevodu znače ime neke hrabre ili drage životinje, npr. *Arslan* = lav; *Ēsed* = lav; *Hàjdar* = lav; *Kàplan* = tigar; *Kùrt* = vuk; *Šàhbāz* = soko.

Ima imena koja znače ime neke korisne biljke ili lijepa cvijeta, npr. *Đulla* = ruža; *Jàsmín* = jasmin; *Rèjhān* = bosiljak; *Ālma* = jabuka; *Sèlvija* = čempres; *Višnja* = višnja, a ima ih koja su nazivi nebeskih tijela, npr. *Bè-hrām* = planeta Mars; *Ĉèjvān* = planeta Saturn; *Jilduza* = zvijezda; *Kāmer* = Mjesec; *Hüršíd* = Sunce; *Šèmsa* = Sunce; *Tárik* = zvijezda Danica; *Zùhra* = planeta Venera itd.

Jedan dio muslimanskih imena, preuzetih iz arapskog jezika, u daljoj etimologiji su starohebrejskog porijekla. Navodim samo neka: *Ádem* = čovjek; *Benjāmin* = sin desne ruke, sin sreće, sin miljenik; *Dávūd* = dragi, voljeni; *Ibrāhim* = otac mnoštva, mase; *Ishāk* = on će se smijati; *Jūsuf* = bog dodaje, povećava; *Sulèjmān* = miran, miroljubiv itd.

Iz arapskog jezika preuzeta su dva imena grčkog porijekla, a to su *Álmās* = dijamant, i *Skènder* što po značenju odgovara imenu Aleksandar.

Skraćivanje muslimanskih imena orijentalnog porijekla vrši se uglavnom kao i kod nemuslimanskih. Po uzoru na *Pètar* — *Péro*, *Jòvan* — *Jóvo*, *Jòsip* — *Józo* nastaje od *Hàsan* — *Háso*, od *Mèhmed* — *Mého*, od *Husèin* — *Húso* itd. a u centralnoj Hercegovini prema *Jòvan* — *Jòva*, *Níkola* — *Níka*, *Tò-mislav* — *Tòma* nastaje od *Džèrnāl* — *Džèma*, od *Rìfat* — *Rìfa*, od *Sulèjmān* — *Sùlla* i sl.

Jedino u Cazinskoj krajini imamo jedan zanimljiv izuzetak u skraćivanju ženskih imena. Tamo se dvosložni hipokoristici tipa *Ájka* završavaju na -o (*Ájko*) pa imamo niz ovakvih hipokoristika: *Méjro*, *Fáto*, *Háto*, *Hánko*, *Đúlso*, *Ájko* itd. Ovo nije nastalo pod utjecajem orijentalnih jezika, a ne postoji ni u našim imenima slavenskog porijekla, pa treba naučno utvrditi razloge takvoj pojavi.

Vrijeme mi ne dopušta da o ovome dalje govorim malo opširnije, ali i po ovome što sam dosada rekao mislim da je jasno kako mi u Bosni i Hercegovini radimo jedan posao koji će uskoro prezentirati niz zanimljivih činjenica korisnih i našoj nauci, i praktičnim potrebama.

